

א ל י ש ב ע

שְׁמוֹנֵי עֶשְׂרִים לְדַמּוֹתָהּ (במלאות לה חמשים)

א.
בטבורה של רוסיה, במוסקבה הרבוי
דה נזעיות רוסית קדמונית רובד על נבי
רובד, התרחש אותו דבר מוזר ומגרה,
שבת העם, שהתנער או מתרדמת-דורות
והתפרץ באונים אדירים לתקומה ויצי-
רה — פרשה ממנו בפסיעות אטיות
ושקטות ותקעה יתד באהלנו הדל והמ-
פולש. אכן גם על שמינו הודלקו אז
„כוכבי שבת“, ולאותה מוסקבה הקרה
והנכריה גלתה היצירה העברית. „העם“,
„התקופה“, „אמנות“, „הוצאת שטיבל“,
„הבימה“, „תרבות“ — בכל אלו תחנות
הרוח נאצרו ונאגרו כוחות יצירה עב-
רית שתחדשת, אולם לעומת אותו ענק
צפוני זועק בחבלי לידת המחר — מה
קטן ודל נראה אהלנו. ואף על פי כן
נתקרבה אליו אותה נערה נכריה, ענמר-
מתימכט ושקטת-פסיעה ועמדה לפניו
ברטט, כעמוד הנודד לפני היכל-
סתרים, ובעוד שפת עמה בפיה, כבר
מתמלטים מתוכו צלילים רחוקים, „שור-
רות גנוזות“, שתוכן רצוף המית-נפש
נונה. ולא „השורות“ מנרות כל כך,
אלא ה„גניזה“, ההתרפקות על שערים
נעולים, ההצצה מבעד הפרצות לתוך
היכל זר, לבלוע מן הקדוש שבו...
ומהצצה לכניסה, ומכניסה לשהיה, ומדי
פעם תארך שהייתה בהיכל, עד אשר
באחד הימים נשארה בו, בהיכל שירתנו.

ב.
בשירתנו לבלבו או האילנות טעוני
פרי-כבד ובשל ובגביעי-הכדולח המלאים
התנצנץ היין ההריף והמוזקס. ובכל זאת
נצמד המכט גם לאותה „כום קטנה“,

שמונה לנו המשוררת. מנכר באה אלינו,
שכן היה חופף חן צנוע על אותם השי-
רים הקטנים, העגומים כמבטיה ופשו-
טים כמחלצות בנות הכפר בארצה. וזו
הפשטות, הבהירות והעצבות התננית
היצוקות ב„כום קטנה“ — פלטו להן
נתיב ללב. על שירים אלו היתה נחה
לפעמים העין הלצה משפע הגוונים
והמראות ומכרך העדיים שבשירתנו.
העדר סבל-הירושה, ההתפרקות משכבות
לשוניות עבותות, התוצצים לפעמים בין
המראה והצליל ועיצובם המלגלי — נת-
נו את אותותיהם בשירה נשית ראשונה
שבספרותנו החדשה. היתה רווחה קלה
לקוראה העברית, שצרה בשירה זו
משהו אינטימי וקרוב ללב. המשוררת
יצקה לכוסה מכל אותן ההזיות,
התוויות, הרעידות הרוחשות בלב הנ-
ערה החולמת. פיוס רך ונונה, הכנעה
מזוככת בכור עצב נסוכים ברוב השירים
האלו, שמרפלים בהם שלכת, סתו,
חלומות, אכזבות, מראות-נוף. ויש
שתרתק האוזן לצליל לירי מיוחד,
ויתגלה לפנינו סמלי-החיים של המשר-
רת, הפותחת אשנב קטן להציץ דרכו
לתוך תעלומות נשמתה. הנה היא מעלה
לפנינו כחזון „עיר נידחת“ בית, „העור-
מד ברהוב השומם“ בו נולדה... היתה
או שעה מופלאה:

גם אז העצים הקרישו,
העלים נשרו לאט,
הערב בְּשָׁמִי הַפְּלִחַ
הַדְּלִיק כּוֹכְבֵי שְׁפָת.

(„כום קטנה" 10)

והנער שישב אז רחוק בבית מדרש
ישן ולמד „בנגון הקדם“ בספר ישן-בושן
— דמותו ונגונו כאילו השתלטו כבר
אז, בהיותה בערש, על גודלה...

והגיע נגון העצב
אז העיר הקרחה,
והיה לשיר הערש
על שנתו המתוקה.
ישנתי ולא שמעתי
הפית בלו שקט,
וכוכבי הפלח ברכוני
בשלוש ערבי שבת.

(שם, 11)

האם לא היו אותם „כוכבי שבת“ והדי
„נגון הקדם“ במלאכים טובים, המלווים
אותה בדרך חיה, נושאים את נשמתה
למקורות חיי הקדם, שדבקה בהם לאחד
בך?

ג.
חוויות עלומים, כיסופים לא נמלאים,
פרכוסיה-אהבה, ניגודי גזעים באהבה —
בצרוף סנטימנטליות נשית טפוסית —
הרקע לפרוזה הספורית של אלישבע.
„בימים ארוכים“ מתהלכת הנערה בקיר-
טנה עמוסת נענועים, סביבה צעיר מאור-
הב שחלה ושב לאיתנו. חולף הקיץ, חור-
לפת האהבה, שלכת, התערטלות, סתיו
בטבע, בלב... ב„מלכה לעברים“ מתוא-
רת אהבה בין בת העשירים מלכה וצעיר
רוסי. חיננות-נוער, חדות אהבה

סוערת, אפס לפתע נח צל הנזע ומאפיל,
התנ"ך, הלשון העברית, שהדמ הגיע
למלכה חוצצים לבין הנאהבים. לבטים,
האבקות, לבסוף פרידה, נשואים של
פרוזה, ושוב פרעות, נחשול מציף את
משפחת מלכה, ונשארת החירה הכתומה
של חייה בלב הצעיר וצפה מדי פעם
דמותה לפניו תוך האסוציאציה המשונה
של מלים עבריות...

ב„גרות שבת“ שוב ניגודי גזעים,
הלנה המתהלכת תפושתי-הרהורים ענור-
מים, חיים המורה העברי, יחסי אהבה
דקים, מחנך משפחה, גענועים לאצילות,
נרות-שבת כסמל האור הנכסף.

לכטי משפחה, ההוי ברוסיה המועצ-
תית, העפלה ומחנק, חריגה מהמארב
וקיצוץ כנפים — הרקע לרומן שלה
„סמטאות“.

ככל הפרוזה של אלישבע מתמזנות
הנימה הריאלית והלירית-סנטימנטלית,
חותרת היא למשואות החיים, לאכזבות,
הבוסות, לרזינגציה. לא האדם המאושר,
המשיג את מבוקשו, המתערה בקרקע
החיים — מצמיד את מבטה, אלא הש-
קיעה והצניחה, ובפרוזה כבשירה שלה
מדרשת השלכת...

לעומת זה בריאה, בהירה וחיונית
הפרוזה הבקרתית שלה. כאן תעמוד לה
התרבות העשירה להפוס כמה חיוניות
בשירה ובפרוזה ולתבהירם באור היצי-
רה האמיתית, מסותיה על סופרים
כלליים ועבריים — נדושות תרבות ספ-
רותית.

נתן גרינבלאט